

Політичне радіомовлення в Україні 1920–30-х рр.: організаційні форми та ідеологічні функції

Досліджено процес формування в Україні політичного радіомовлення, як складової політичної цензури. Визначено організаційні форми та завдання політичного радіомовлення.

Ключеві слова: політична цензура, політичне радіомовлення, радіоагітація, радіокомітети, радіопрोगрами, радіогазети.

Суспільно-політичні перетворення, які відбулися в Україні після 1991 р., дали можливість розпочати заповнення «білих плям» в історичному минулому нашого суспільства. Зокрема, відбулась актуалізація науково-історичних досліджень, присвячених становленню та функціонуванню системи політичної цензури.

Сучасна українська та російська історіографія досліджує політичну цензуру в СРСР 1920-30-х рр. в контексті викриття радянського тоталітарного режиму, запозичивши західні теоретико-методологічні підходи (теорія тоталітаризму, повсякденності). На сьогоднішній день російська історична наука у вивченні історії розвитку політичної цензури досягла належного рівня за наявністю монографічних та дисертаційних праць, а також документальних видань. В Україні ж ця важлива проблематика перебуває на стадії початкового висвітлення [1]. Історія політичного радіомовлення є найменш дослідженою, особливо стосовно періоду 1920–1930-х рр.

Мета даної наукової розвідки полягає в тому, щоб простежити формування в Україні системи політичного радіомовлення, як складової політичної цензури; визначити його програмний характер, організаційні форми політмовлення, їх основні завдання.

Термін «політичне радіомовлення» з'являється в офіційних документах у 1934 р., але саме явище почало формуватися одночасно з радянською радіожурналістикою та системою суспільно-громадських передач. Не форма є визначальною, а зміст, мета та функції мовлення. Його більшовизація, тобто встановлення принципу партійності, розпочалося одразу після перших інформаційних передач Російського телеграфного агентства (РОСТА), після особистого звернення Леніна до членів політбюро ЦК, делегатів X з'їзду партії про колосальну роль радіо для «урядової партії» з «...точки зору пропаганди та агітації, особливо для тих мас населення, які неграмотні, а також для передавання лекцій» [2,с.970-971]. Виконуючи ленінський наказ, культ-просвітні установи розпочали грамзаписи по-

літичних промов більшовицьких лідерів, поширюючи платівки з їх промовама серед партійних та профспілкових організацій.

Системного та програмного характеру політичне радіомовлення набуває з появою радіогазет восени 1924 р. Її перший номер пролунав 23 листопада, у якій зазначалося, що вона така ж газета, як і будь-яка інша, слухач якої довідувався про «...політичні та інші події дня» [2,с.208]. Промовці виголошували не просто вітальні побажання, а передусім ідеологічні гасла: Г.В. Чичерін говорив про те, що радіо сприятиме «політичній активності громадян СРСР», О.М. Ярославський наголошував на повній свободі слова в СРСР, сподіваючись, що «радіогазета» повідає світові «...істину про нашу революцію, про нашу боротьбу за комунізм», а представник Наркомпошти О.М. Любич возносив подяку партійним та радянським органам за підтримку [2,с.208]. Інформаційна політична хроніка та лекції були основними формами ефірного радіомовлення, а відповідальним редактором радіогазет став Б.Г. Данський. Видавало газету акціонерне товариство «Радіо для всіх». Мікрофонний матеріал, опублікований тепер дослідниками історії радіоцензури, свідчить про політичну тенденційність тематики мовлення, тобто про його пропагандистський характер. Протягом грудня 1924–1928 рр. на сторінках «живої книги» пролунали: лекція про кооперацію, вірш Я.М. Галицького про історію радянського робкорівського руху, інтерв'ю про боротьбу з безпритульністю, вірш В. Маяковського «Радіоагітатор», інформація про зустріч з О.М. Горьким, бесіда Ф.Е. Дзержинського з співробітниками преси, звіт про партійні збори московської організації ВКП(б) тощо. 31 грудня 1927 р. «Робоча радіогазета» передала радіокомпозицію «З Новим роком», у якій були слова: «Майже кожен день перед вами проходили наші зовнішні і внутрішні вороги: бюрократи, волокитники, білогвардійці, спекулянти, попи, п'яниці, ледарі, саботажники, чемберленці, хікси, макдональди і детердінги» [2,с.229]. Композиція, яка була вибудована за театральним жанром п'єси, виконувала функцію атеїстичного виховання, хоча закликала церкву устами «попа» до співпраці з радянською владою, політичного інформатора та агітатора.

Перші радянські радіопрोगрами, які були додатком журналу «Новости радио» у 1926 р., мали політичну складову. «Радіогазети», інформація ТАРС були обов'язковими і щоденними, тому до програми не входили, а матеріали Агітпропу ЦК ВКП(б) трансливалися 22, 31 березня [3]. Форму політичної лекції мала розмова по радіо Г.І. Ульянової та В.А. Менжинської про міжнародний жіночий день – 8 березня. Газета «Новости радио» 13 травня 1926 р. була реорганізована та перетворена на орган «програмного характеру» і фіксатора громадської думки, а колегія НК РСІ СРСР, яка запропонувала таке рішення, звернула увагу на те, що саме «...радіомовлення необхідно здійснювати спільно з партійними, профспілковими і громадськими організаціями» [2,с.32]. Державний орган, яким був Наркомат РСІ, лише виконував постанову ЦК РКП(б) «Про радіоагітацію» від 2 березня 1925 р. Зокрема, в тексті постанови з'явився термін «Радіоагітація», котрий означав «...новий засіб масової агітації та пропаганди» [2,с.975]. Загальне керівництво «радіогазетою», формування програм доповідей, лекцій і навіть концертів здійснював Агітпроп ЦК партії. 22 червня 1925 р. ЦК РКП(б) ліквідував радіокомісії, які існували при радянських органах, створивши їх при ЦК РКП. «З метою здійснення керівництва і контролю радіоагітації в радянському

порядку, – зазначалося в постанові ЦК партії «Радіоагітація» від 22 червня, – визнано необхідним покласти на Наркомоси республік (через Головліт і Головрперткоми) загальний нагляд за всіма органами, які займаються радіоагітацією політико-просвітницького характеру» [4,с.8]. Отже, 22 червня 1925 р. варто вважати днем офіційного встановлення ідеологічної цензури за політичним радіомовленням.

Термін «радіоагітація», судячи з контексту його використання, означав організаційно оформлену систему політичного інформування населення, пропаганду партійних рішень, тобто суто ідеологічне мовлення. Його черговими формами стали «Робітничка» та «Селянська» радіогазети, засновані 22 березня 1926 р. згідно постанови ЦК ВКП(б) [5,с.6]. Визначення «радіоагітація» дослівно означало «радіомовлення», а «політико-просвітницького характеру» говорило саме за себе, відтак у 1925–1926 рр. сформувалася система політичного радіомовлення, яка з точки зору цензури була підпорядкована партійним (Агітпроп) та радянським органам.

Організаційно-функціональна специфіка радянського політичного радіомовлення виявилася під час фактичної ліквідації акціонерного товариства «Радіопередача». В інформаційному листі його керівництва від 14 лютого 1928 р. було названо три основних форми радіомовлення: радіогазети, агітпроп і політпросвітдоповіді, художнє радіомовлення [2,с.37]. Дві перших (радіогазети та агітпроп) визнано домінуючими в роботі радіо, які «...складають важливу частину радіомовлення», а радіогазети були кваліфіковані «як масові політичні органи» [2,с.37]. У квітні 1928 р. керівник «Радіопередачі» О. Бердніков, викладаючи проект реорганізації радіомовлення, пропонував Агітпропу перевірити роботу системи радіомовлення в СРСР «...з точки зору політичної роботи партії, а також з точки зору якості політико-виховної і культурної роботи, яка здійснюється по радіо» [2,с.49]. Політико-ідеологічний нагляд за програмами мовлення належав відділу агітації, пропаганди і друку ЦК ВКП(б), керівниками якого у 1928–1930 рр. були О.І. Криницький, О.І. Стецький, а заступниками П.М. Керженцев, С.Б. Інгулов, тобто начальники органів політцензури в СРСР [6,с.34].

28 червня 1930 р. начальник Радіоуправління НКПтелеграфу СРСР М. Смірнов видав наказ №139 «Про реорганізацію політичного відділу Центрального радіомовлення», створивши натомість політико-просвітницький сектор, а також здійснивши спеціалізацію дикторської групи між трьома основними секторами – «політичним, художнього мовлення та науково-освітнім, попередньо пропустивши весь їх склад через спеціальну відбіркову комісію» [2,с.76]. 18 липня 1930 р. органи Головліту перерозподілили контрольні обов'язки, відтак політичні програми були під головлітівською цензурою, а 31 серпня 1932 р., у зв'язку з ліквідацією редакцій радіогазет («Селянської», «Комсомольської правди» та ін.), в системі Всесоюзного радіокомітету по радіомовленню було створено редакцію центральної інформації, складовою частиною якої стала секція політ пропаганди [2,с.76]. 7 вересня 1933 р. ВРК при РНК СРСР видав постанову №51 про роботу редакції «Последних известий» та культтехпропаганди, якою звернув увагу на необхідність підвищення «ідейно-політичної пильності». Тому впровадив порядок «...внутріредакційних оглядів мікрофонних номерів та їх обговорення на редакційному колективі з точки зору політичної пильності та ідейної витриманості

матеріалу» [2,с.77]. Головою ВРК СРСР був П. Керженцев – один із засновників радянської системи політцензури.

На початку січня 1933 р. Всеукраїнський радіокомітет скликав виробничу нараду з метою поліпшення якості мовлення, позаяк траплялися «політичні помилки». Тому його голова Чигиринський визнав необхідним «...загострити нашу класову пильність» [7,с.6]. Подібні наради відбулися на рівні ланки «фабрично-заводського радіомовлення», учасники яких підкреслювали його зростаюче політичне значення [8,с.25]. Фахові газети також вказували на радіо як на «...дійовий засіб масового культурно-політичного виховання трудящих і як на започаткований чинник зв'язку і керівництва міста селом» [9,с.452]. У 1934 р. активно діяв сектор громадсько-політичного мовлення ВУРКУ, обслуговуючи агітаційно-пропагандистським матеріалом різні кампанії від збиральної до хлібозаготівельної [10,с.250]. Місцеві радіовузли навіть «...оголошували себе за ударника радіозв'язку», забезпечуючи польові бригади пересувними радіоприймачами. Колгоспникам пропонували не хліб, а видовище, тобто агітаційно-пропагандистський продукт.

Протягом першої половини 1934 р. відбувся переїзд урядових установ з Харкова до нової столиці України – Києва. Переміщення адміністративно-політичного центру супроводжувалося кадровими чистками та структурною реорганізацією державних органів влади. До Києва переїхав і Всеукраїнський радіокомітет, керівництво якого вирішило, що «...громадсько-політичне мовлення спрямовуватиметься на подання мільйонам слухачів у формі коротких оперативних пересилань інформації про найвидатніші події нашого громадсько-політичного життя, висвітлюючи кожен ділянку соціалістичного будівництва» [11,с.254]. Перелік форм мовлення (дитячого, художнього та громадсько-політичного) свідчив про їх функціональну класифікацію, але визначення «громадське» не означало наявності його відповідних організаційних форм, а навпаки засвідчувало факт політичного виховання суспільства шляхом поширення «ідеологічно витриманої» продукції.

Сектор громадсько-політичного радіомовлення, якого було засновано при Всеукраїнському радіокомітетові після реорганізації редакцій радіогазет, склався з редакції «Останніх вістей», виступів і промов, актуальних передач, об'єднаних спільною метою – створення масової політінформації [12,с.397]. У 1934 р. Радіокомітет УСРР очолював О.О. Карпеко [13,с.33-38]. Він мав хорошу гуманітарну освіту, досвід агітпропівської роботи в Україні, працював заступником наркома освіти М.О. Скрипника. В одній із статей, опублікованих одразу після переїзду уряду до Києва у 1934 р., О. Карпеко писав про важливість громадсько-політичного мовлення «в умовах жорсткої класової боротьби». «На таку відповідальну ділянку ідеологічного фронту, – наголошував він, – пролізло чимало ворожих контрреволюційних елементів, зокрема, українських націоналістів, що часто-густо в надзвичайно умійливій прихованій формі, а іноді і одверто провадили свою шкідницьку роботу» [14,с.264]. Ідеологеми «український націоналізм» або «український буржуазний націоналізм», які активно використовувалися агітпропом з 1930 р., починаючи від справи «СВУ», стали звичними для публікацій другої половини 30-х рр., виконуючи функцію політичного тавра. Не став винятком і О.О. Карпеко.

Кампанія публічного остракізму звільненого керівника Радіокомітету УСРР була короткою, але потужною. «Радіомовлення УСРР, – писав

Б. Мамонтов, – кероване дворушником-націоналістом Карпеко та його вірними поплічниками, що на словах декларували відданість генеральній лінії партії, а на ділі провадили свою націоналістичну діяльність, не стало гострою зброєю партії в боротьбі з націоналізмом.

Навпаки, саме націоналістична практика в радіомовній роботі яскраво виявилася в повсякденному намаганні відвести радіо від участі в боротьбі з націоналізмом, в ігноруванні і перекрученні директив партії про розгорнутий наступ на буржуазний, контрреволюційний націоналізм, на націоналістичний ухил, що зникається з імперіалістичними інтервентами, в протаскуванні до ефіру буржуазно-націоналістичної, контрреволюційної контрабанди, в засміченості складу радіо робітників націоналістичними, білогвардійськими, фашистськими елементами» [15, с.443]. Публікацію зазначених ідеологем мала профілактичний захід, а з другого боку виявилася ідеологічною шпаргалкою для редакторів програм громадсько-політичного мовлення. Визначення, які використовував Б. Мамонтов, були гаслами, червоними прапорцями, якими оточували той чи інший «прорив» радіомовлення, позаяк з науково-історичної точки зору «контрреволюційному націоналізмові» мав передувати «революційний націоналізм», а «контрреволюційна контрабанда», якщо дотримуватися формальної логіки, передбачала наявність революційної контрабанди, особливо в суспільстві, яке мало усталені форми повсякденного життя, культурні і духовні цінності.

Для політичного мовлення перелічені партійні тлумачення націоналізму відігравали функцію каталізатора пропагандистської активності, спрямованої насамперед проти справжньої українізації, української класичної культури, історії України, її творців, ідейних лідерів нації. Селянська нація, основою якої було сільське господарство, не мала власної торгово-промислової буржуазії, але творці антиукраїнських ідеологем вигадали небезпеку з боку ефемерного «українського буржуазного націоналізму». В УСРР 1930-х рр. не існувало політичних партій та соціальних передумов для бодай символічного виявлення висловлених в персі ідеологем агітпропівського спрямування.

29 листопада 1934 р. бюро Петрівського парткому м. Києва розформувало склад парткому Радіокомітету УСРР, а О. Карпеко пригадали його пасивну позицію «простачка» в період більшовицької боротьби на Україні з націоналістичним ухилом Скрипника» [16, с.393]. О. Карпеко вважали «вірним учнем Скрипника», його «поплічником», тому «карпеківське керівництво ВУРКУ» та «карпеківщина», визначення які з'явилися наприкінці 1934 р. [17, с.446-447], були закономірним продовженням погрому української інтелігенції та партійно-радянської української республіканської номенклатури, започаткованого у 1930 р. та 1933 р.

Репресії проти співробітників Радіокомітету УСРР та його місцевих органів у 1934 р. з одночасною централізацією та уніфікацією радіомовлення виконували профілактичну функцію, унеможливаючи випуск будь-якої інформації про «прориви» в українському селі 1932–1933 рр. – масовий голодомор. Трагедія, яка була рукотворною, обговорювалася на вулицях сіл і міст, могла проникнути в ефір, тому вжили радикальних засобів – звільнили керівництво радіомовних установ. «Замість повсякденної боротьби за добір витриманого репертуару, замість добору кадрів, відданих партії, періодичні перевірки матеріалу, що пройшов вже до мікрофона, – наголошувалося в першому числі «Радіо» за 1935 р., – Карпеко

бореться за таку систему роботи радіокомітету, щоб полегшити пролазити класово-ворожій контрабанді в радіомовлення» [18, с.3-4]. Партійні органи провели чистку «радіофронту», визначили ідеологічні пріоритети цензурного нагляду за мікрофонним матеріалом.

1–3 грудня 1934 р. відбулася Всесоюзна нарада з питань радіомовлення, яка ухвалила постанову «Про завдання політичного радіомовлення». Зазначалося, що політичне мовлення стало більш дієвим засобом політичної пропаганди та агітації. «На ділянці політичного мовлення в окремих випадках, – підкреслювалося в постанові, – мали місце серйозні викривлення партійної лінії, використання радіо класово-ворожими елементами (націоналістичними елементами України, Білорусії, Середньої Азії), що сигналізує про необхідність посилити політичний контроль, попередню глибоку перевірку всього мікрофонного матеріалу, призначеного для передачі по радіо, підвищити пильність щодо підбору кадрів, які працюють в усіх галузях політичного радіомовлення» [19, с.25]. Текст постанови був опублікований у 1935 р., відтак ніхто не приховував факту існування політичної радіоцензури. Редакції політичного мовлення, а вони існували в радіокомітетах, обслуговували громадсько-політичні кампанії, «викриваючи» власні недоліки в роботі: «політичну тріскотню» та алілуйщину, рецидиви радіогазет, бюрократичну суху мову політичного мовлення», засміченість його іноземною термінологією, черговість викладу. Висловлювалися конкретні вимоги до політичної інформації: змістовність, конкретика, більшовицька дієвість, виховання мас, критика недоліків, оперативність, випередження друкованої преси, уникнення кампанійщини, поліпшення висвітлення соціалістичного будівництва на селі. Практикувалися «живі виступи біля мікрофона», тобто запрошення носіїв інформації, а також впроваджувалася відповідальність редакторів і літературних працівників за належне оформлення подання політичної інформації. «Редакції політичного мовлення, – наголошували учасники наради, – повинні домагатися того, щоб подавати інформацію живою та цікавою. Ретельної уваги вимагає організація випускного матеріалу, його верстка та розміщення, враховуючи особливо важливу роль верстки випуску по радіо і відмінність у цьому зв'язку з версткою друкованої газети» [19, с.11]. Політінформація мала тривати не більше 15 хвилин, але передаватися декілька раз на добу.

Переглядалися принципи транслявання доповідей та промов, тому обласним радіокомітетам та радіовузлам рекомендували максимально використовувати живе слово політичних діячів, письменників, кращих ударників, розробити план мовлення, орієнтований на конкретні громадсько-політичні кампанії. Слухачів попереджали про транслявання тої чи іншої доповіді, тобто практикували анонс передач. Доповіді підлягали літературній редакції, а їх тривалість в ефірі не повинна була перевищувати 25 хвилин. Позастудійні передачі, тобто трансляції з місць подій, ретельно готувалися, текстова частина яких проходила попередню перевірку. Вперше з'явилася практика запису на плівку політичного мовлення позастудійного матеріалу (мітинги, збори, з'їзди).

Організаційно існували центральне та місцеве політичне мовлення, тобто союзне, республіканське, обласне. Центральне подавало політичні новини міжнародного та загальносоюзного значення, а обласні радіокомітети перетранслювали їх, зосереджуючись переважно на межах регіону. Розширювалася мережа спеціальних кореспондентів центрального політ-

мовлення, до роботи «...по лінії політичного мовлення» запрошувалися «перевірені кадри літературних співробітників і репортерів», а редакторами політмовлення призначали «кваліфікаційних партійців» [19, с. 14].

Важливим джерелом вивчення політичного мовлення, крім носіїв студійного звукозапису, залишаються радіопрोगами. Вони дозволяють виявити форми і відповідно ідеологічні завдання радянського політичного мовлення. До політичних програм Донецького облрадіо у січні 1936 р. належали: заочна партосвіта (18.35–19.30), бесіда «Стахановський рух» (20.00–20.30), політінформація для школярів (11.00–11.30) [20]. Програми Харківського облрадіокомітету, на відміну від Донецького, вирізнялися наявністю політичного мовлення. Щоденно, починаючи з ранкової програми «Останні вісті» (5.40), які дублювали шість раз на день, передавали інформацію центрального радіо. Передачами політичного мовлення були в листопаді 1936 р. наступні форми: лекція «Ленінська «Скра»; «Розгром економізму і тероризму» (лекція з підвищеного курсу історії ВКП(б) (18.30–19.20); бесіда «Більшовики Харківщини в боротьбі за Жовтень» (20.30–20.50); лекція «Ленінізм-марксизм епохи імперіалізму і пролетарської революції (лекція по курсу ленінізму, 18.30–19.20); лекція «Як вивчати твір Леніна «Що таке друзі народу» і як вони воюють проти соціал-демократів» (18.30–19.20); «Документи боротьби за Великий Жовтень» (екскурсія з мікрофоном по харківському музею революції) (20.30–20.50); «Слідами революційних боїв за Великий Жовтень» (передача, присвячена революційним подіям 1917 року в Харкові) (19.20–20.00); «Щасливе й радісне життя в сім'ї народів великого СРСР (передача з циганського колгоспу Лозовського району (18.15–19.20); «Сталінська конституція – розквіт радянської демократії. Майже кожного дня читалися лекції з історії більшовицької партії, а також з історії СРСР, хоча лекція на тему «Феодальні князівства XII–XIV віків», яка була виголошена 23 листопада о 18.30–19.20, належала до іншого періоду та іншої форми державного утворення. Переважали лекції та бесіди. Зокрема, 30 листопада о 17.30–17.50 була бесіда «Пам'яті палкого трибуна революції – Революційний шлях Сергія Міроновича Кірова» [21].

Центральне мовлення в Україні у 1937–1938 рр. використовувало політичні програми передач. В січні 1937 р., крім політінформацій та новин, до програми запланували бесіду «зміни в класовій структурі СРСР» [22]. Звучала історико-партійна тематика, теорія марксизму-ленінізму. Для 1938 р. стали характерними, крім традиційних форм політичного мовлення, передовиці «Правди», які читали диктори [23]. Сектор пропаганди і самоосвіти Українського радіокомітету транслював у 1938 р. статті «Основні права громадян СРСР», 20-річчя сьомого з'їзду партії, у яких було допущено «троцькістську формулу, яка не була передана в ефір тільки завдяки пильності політредактора» [24, с. 1-2]. Редакція журналу «Радіо», оприлюднивши цей випадок, фактично визнала існування політичної цензури в УСРР. Для забезпечення «більшовицького порядку в роботі УРК» пропонувалося негайно підібрати керівників відділів та секретарів редакцій, «розгорнути масово-політичну роботу», активізувати діяльність уповноважених Головліту [25, с. 4-5]. Основним завданням політичного мовлення 1938 р., як і протягом попередніх років, його підпорядкування головним «...політичним подіям в нашій країні» [26, с. 1-3].

Радіомовлення в Україні, починаючи від його системного функціонування у 1924 р., було політичним, навіть в художньо-мистецьких

програмах, тому що відбулася уніфікація політичної системи у формі моно партійного функціонування владних структур. Партійно-ідеологічний нагляд та контроль за радіомовленням здійснювали Агітпроп та Головліт, створивши спеціальні органи політичної цензури. Термін політичне радіомовлення з'явився у 1934 р., але система суспільно-політичного мовлення формувалася одночасно з радіотрансляційними центрами. Організаційними формами політмовлення були випуски радіогазет, політінформація, бесіди, лекції, доповіді, програма «Останні вісті», які виконували основне завдання – пропаганду та агітацію партійних органів, спрямованих на звеличення радянської влади, поширення ідей більшовизму, висвітлення соціалістичного будівництва тощо.

Список використаних джерел

1. Миронченко В. Інформаційне радіомовлення України (Сторінка історії) / Віктор Миронченко. – К., 1996. – 56 с.; Федотова О.О. Політична цензура друкованих видань в УСРР-УРСР (1917-1990 рр.): Монографія / Оксана Олегівна Федотова. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 352 с.; Каракоз О.О. Цензура в публічних бібліотеках України: Сутність та форми прояву (1917-1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» 07.00.08 / О.О. Каракоз. – К., 2007. – 21 с.; Годун Н.Ю. Функціонування органів політичної цензури в культурно-освітніх установах УСРР в 1928-1938 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. «Історія України» 07.00.01 / Н.Ю. Годун. – Харків, 2008. – 20 с.
2. «Великая книга дня...» Радио в СССР. Документы и материалы / Состав. Т.М. Горяева / Татьяна Михайловна Горяева. – М.:РОССПАН, 2007. – 1040 с.
3. Новости Радио. – 1926. – №11
4. Известия ЦК РКП(б). – 1925. – №22-23.
5. Известия ЦК ВКП(б). – 1926. – №10-113.
6. Институты управления культурой в период становления 1917–1930-е гг. Партийное руководство; государственные органы управления: схемы. – М.: РОССПАН, 2004. – 311 с.
7. Пишні розмови про якість (на виробничій нараді ВУКРУ в справі боротьби за якість радіомовлення) // Радіо. – 1933. – №1. – С. 6.
8. О радиофикации и радиовещании. – М., 1935. – С. 25.
9. Спектор Б. Ділянки радіо фронту бойове комсомольське піклування // Радіо. – 1934. – №7. – С. 452.
10. По-більшовицькому мобілізувати радіо на збиральну // Радіо. – 1934. – №7. – С. 250.
11. Дешко О. Назустріч збиральній // Радіо. – 1934. – №7. – С. 254.
12. За більшовицьке радіомовлення в новій столиці України // Радіо. – 1934. – №10. – С. 397.
13. Карпеко Олександр Олександрович (1891–?) – народився в м Кролевіці Чернігівської губернії, закінчив Ніжинський історико-філологічний інститут, учитель історії, німецької, французької, латинської та грецької мов Острогорської гімназії, член КП(б)У (1917), зав. Агітпропу Київського окрпарткому (1926), науковий співробітник кафедри марксизму-ленінізму у Києві (1923–1926), ректор Ніжинського ІНО (1924), Київського ІНО (липень 1924 – січень 1926), зав. Агітпропом Артемівської округи Донбасу (1930), заступник зав. Культпропу ЦК КП(б)У (1931), заступник наркома освіти УСРР (1931–1933). Репресований наприкінці 30-х рр. / Даниленко В.М., Кузьменко М.М. Соціальний тип та інтелектуально-освітній рівень номенклатури скрипниківського Наркомосу. Біографічні нариси. – Севастополь–Донецьк, 2003. – С. 33–38.
14. Карпеко О. На радіофронті // Радіо. – 1934. – №7. – С. 257-264.

15. Мамонтов Б. Радіомовлення – до міцних більшовицьких рук // Радіо. – 1934. – №11. – С. 441-448.
16. Посилити більшовицьку пильність // Радіо. – 1934. – №10. – С. 393.
17. Тугай П. Викорчувати рештки націоналістичних прихвоснів // Радіо. – 1934. – №13. – С. 445-449.
18. За бойовий більшовицький журнал «Радіо» // Радіо. – 1935. – №1.
19. О радиофикации и радиовещании. Сборник постановлений. – М., 1935. – 145с.
20. Радіо-програми на осінь 1936 року. Донецький облрадіокомітет при Донуоблвиконкомі. – Сталіно, 1936. – 19 с.
21. Радіо-програма. Листопад 1936. Харківський облрадіокомітет. – Х., 1936. – 20 с.
22. Радіо-програми. Київ. 1937. – №1, 1-10 січня 1937.
23. Радіо-програми. 1-10 січня 1938. – №1. – К., 1938.
24. Гриньов П. Оздоровити Радіокомітет України (від кореспондента «Правди» по Київській області) // Радіо. – 1938. – №8. – С. 1-2.
25. Більшовицького порядку в радіомовленні ще не наведено // Радіо. – 1938. – №7. – С. 4-5.
26. Бортник М.А. Чергові завдання радіомовлення // Радіо. – 1938. – №7. – С.1-3.

Стоян Т.А. Политическое радиовещание в Украине 1920-30-х гг.: организационные формы и идеологические функции

Исследован процесс формирования в Украине политической цензуры. Определены организационные формы и задачи политического радиовещания.

Ключевые слова: политическая цензура, политическое радиовещание, радиоагитация, радиокомитеты, радиопрограммы, радиогазеты.

Stoyan, T.A. Political broadcasting in Ukraine 1920-1930s: organizational forms and ideological functions

The formation of political broadcasting, as a part of the political censorship in Ukraine has been examined. Organizational forms and tasks of the political broadcasting have been defined.

Key words: political censorship, political broadcasting, radioagitation, radiocommittees, radioprogrammes, radionewspapers.

Виробничі функції профспілок УСРР–УРСР: друга половина 20-х – 30-ті рр. ХХ ст.

Висвітлюється участь профспілок Радянської України у розгортанні форсованої індустріалізації, визначаються та характеризуються основні виробничі функції профспілок.

Ключові слова: профспілки, індустріалізація, промислові підприємства, раціоналізація, виробниче планування.

Українські профспілки на початку ХХІ ст. перебувають у скрутному стані. Не маючи достатнього авторитету в суспільстві, вони не можуть ефективно налагодити систему соціального захисту на підприємствах. Профспілки фактично виступають в ролі допоміжних органів держави, стають заручниками інтересів фінансово-промислових груп, політичних партій, приватних осіб. У той же час, лише за умови того, що професійні спілки стануть реальними захисниками прав трудових колективів, Україна дійсно зможе досягнути високих стандартів соціального захисту та стати повноцінною європейською державою. Щоб зрозуміти причини слабкості профспілок у сучасному українському суспільстві, варто звернутися до історичного досвіду їх функціонування. Зрозумівши глибинну сутність деформацій ролі профспілок у суспільстві за часів радянського тоталітаризму, ми зможемо знайти ліки для сучасних профспілок, зможемо допомогти їм стати на захист інтересів українських трудівників.

На нашу думку, сутністю деформації профспілок у радянську добу було їх тотальне одержавлення, перетворення на придатки компартійної влади («передавальний пас від партії до мас»), нав'язування більшовицьким режимом профспілковим організаціям здійснення непритаманних їм функцій розвитку виробництва упродовж розгортання форсованої індустріалізації, що призводило до заміщення природних захисних функцій профспілок, витіснення їх. Деструктивні наслідки таких процесів важко переоцінити. Зі зрозумілих причин, у всьому гігантському масиві праць, присвячених діяльності профспілок, які були опубліковані за радянської доби, під таким кутом зору проблема не піднімалася. Фрагментарні згадки є лише у сучасних вітчизняних дослідників – О.М.Мовчан[17] та С.М.Свистовича[18]. Утім, цілісного дослідження досі здійснено не було, попри вже окреслену його актуальність. Саме тому висвітлення виробничої діяльності профспілок УСРР – УРСР упродовж 1920-х – 30-х рр. на сучасних концептуальних засадах було визначено в якості мети даної наукової розвідки.

Після встановлення свого панування на українських теренах більшовицький режим взяв курс на відбудову зруйнованого під час громадянської